

Šikana

>>

0

>>

1

>>

2

>>

3

>>

4

>>

Osm druhů šikanování	Příklady projevů
Fyzické přímé aktivní	Útočníci obět' větší, škrtí, kopou, fackují.
Fyzické aktivní nepřímé	Kápo pošle nohsledy, aby obět' zbili. Oběti jsou ničeny věci.
Fyzické pasivní přímé	Agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice. (Fyzické bránění oběti v dosahování jejích cílů.)
Fyzicky pasivní nepřímé	Agresor odmítne obět' na její požádání pustit ze třídy na záchod.(Odmítnutí splnění požadavků.)
Verbální aktivní přímé	Nadávání, urážení, zesměšňování.
Verbální aktivní nepřímé	Rozšiřování pomluv. Patří sem, ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.
Verbální pasivní přímé	Neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
Verbální pasivní nepřímé	Spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho, co udělali její trýznitelé.

Šikanování

- Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrožit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků.
- Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.
- Zahrnuje jak **fyzické útoky** v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i **útoky slovní** v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování.
- Může mít i **formu sexuálního obtěžování až zneužívání**.
- Šikana se projevuje i v **nepřímé podobě** jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.
- Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševním a tělesném zdraví.

- Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů **vydírání, omezování osobní svobody, útisku, ublížení na zdraví, loupeže, vzbuzení důvodné obavy, poškození cizí věci, znásilnění, kuplířství a pod.**
- Učitel nebo vychovatel, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje **riziku trestního postihu pro neoznámení**, případně nepřekažení trestného činu.
- V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadržování či schvalování trestného činu, v krajním případě i podněcování. Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu podle § 10 trestního zákona může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

Projevy šikanování

- Šikanování má ve svých projevech velice různou podobu s následky především na psychickém zdraví. Jejich znaky je možno rozdělit podle různých hledisek přibližně do následujících skupin :
  - Verbální přímé a nepřímé,
  - Fyzické přímé a nepřímé,
  - Aktivní a pasivní.
- Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Školy a školská zařízení v prevenci šikanování

- Je nutné, aby se s podstatou, formami a nebezpečnými důsledky šikany jako antisociálního chování jedinců i skupin žáků seznámili všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, ředitelé škol a školní inspektoři. Žáci i pedagogové by měli vědět, že tyto formy chování nejsou neškodnou legrací a zábavou, měli by být seznámeni zejména s negativními důsledky šikany, a to jak pro její oběti, tak pro její pachatele. Za zvlášť nebezpečnou je třeba považovat tendenci podceňovat počáteční projevy šikanování.

- **Každý pedagogický pracovník** na všech úrovních a typech škol ve výchovně vzdělávacím procesu vede důsledně a systematicky žáky a studenty k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka a rozvíjí zejména:
  - pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka,
  - respekt k individualitě každého jedince,
  - etické jednání (humanita, tolerance),
  - jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince.

- **Pedagogická centra a další subjekty** poskytující další vzdělávání pedagogickým pracovníkům zajistí v tomto oboru podle úrovně a typu škol a podle akreditovaných programů toto vzdělávání výchovných poradců, školních metodiků prevence i dalších učitelů.

- Zajistit účast školního metodika prevence a případně i dalších učitelů v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Školní metodik prevence bude **zodpovídat za informovanost všech pedagogických pracovníků školy** nebo školského zařízení o dané problematice. Bude se aktivně podílet na řešení případů šikanování a napomáhat svým kolegům zvládnout základní postup a strategii při řešení konkrétních situací.

- Navodit úzkou spolupráci mezi žáky, rodiči a pedagogy a jasně vymezit možnosti oznamovat i zárodky šikanování (při zachování důvěrnosti takovýchto sdělení).
- Ve školním (ústavním) řádu jasně stanovit pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení.
- Zajistit v souladu s pracovním řádem zvýšený a kvalitní dohled pedagogů o přestávkách, před začátkem vyučování, po jeho skončení i během osobního volna, a to hlavně v prostorách, kde k šikanování již došlo nebo kde by k němu mohlo docházet.

- Aktivně **zapojit** do prevence šikanování i **nepedagogické pracovníky**.
- **Zvyšovat informovanost pedagogů** v této oblasti, doplňovat školní knihovnu o literaturu z oblasti problematiky agresivního chování a šikanování, organizovat semináře s odborníky zabývajícími se danou problematikou, začleňovat témata šikany do dalšího vzdělávání učitelů apod.
- Informovat pedagogy, žáky i rodiče o tom, co dělat v případě, když se dozvědí o šikanování (např. umístit na přístupné místo kontakty a telefonní čísla na instituce, které se problematikou šikanování zabývají).

Metody řešení šikanování

- Odhalení šikany bývá někdy velmi obtížné i pro zkušeného pedagoga. Nejzávažnější negativní roli při jejím zjišťování hraje strach, a to nejen strach obětí, ale i pachatelů a dalších účastníků. Strach vytváří obvykle prostředí „solidarity“ agresorů i postižených.

- Pro vyšetřování šikany lze doporučit strategii prováděnou v těchto pěti krocích:
  - Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
  - Nalezení vhodných svědků.
  - Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
  - Zajištění ochrany obětem.
  - Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

- Při výbuchu brutálního skupinového násilí vůči oběti, t. zv. “školního lynčování“ je nutný následující postup:
  - Překonání šoku pedagoga a bezprostřední záchrana oběti.
  - Domluva pedagogů na spolupráci a postupu vyšetřování.
  - Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
  - Pokračující pomoc a podpora oběti.
  - Nahlášení policii.
  - Vlastní vyšetřování.

- Účastní-li se šikanování většina problémové skupiny, nebo jsou-li normy agresorů skupinou akceptovány, doporučuje se, aby šetření vedl odborník-specialista na problematiku šikanování (z pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, diagnostického ústavu, krizového centra apod.)

Výchovná opatření

- Pro potrestání agresorů lze užít následující běžná výchovná opatření:
  - Napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia na střední škole.
  - Snížení známky z chování.
  - Převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny.
  - Doporučení rodičům obětí i agresorů návštěvy v ambulantním oddělení střediska výchovné péče pro děti a mládež (dále SVP) nebo v nestátních organizacích majících obdobnou náplň činnosti jako SVP.

- V mimořádných případech se užijí další opatření:
  - Doporučení rodičům na dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
  - Podání návrhu orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
  - Vyrozumění policejního orgánu, došlo-li k závažnějšímu případu šikanování.

- Oběti šikanování se doporučuje nabídnout psychoterapeutickou péči PPP nebo jiného poradenského pracoviště.

Spolupráce školy s rodiči žáků

- Při podezření na šikanování žáka je nezbytná spolupráce vedení školy nebo školského zařízení, výchovného poradce a dalších pedagogických pracovníků jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora.
- Nelze však předpokládat, že rodiče budou vždy hodnotit situaci objektivně, proto se doporučuje upozornit je na to, aby si všímali možných příznaků šikany a nabídnout jim pomoc.
- Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací. Pokud se rodiče setkají s příznaky šikanování, měli by se poradit s třídním učitelem, školním metodikem prevence, ředitelem školy, popř. psychologem, etopedem nebo jiným specialistou.

Spolupráce školy se specializovanými a ostatními institucemi

- Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá **spolupráce** vedení školy nebo školského zařízení, výchovného poradce nebo zástupce školy s **dalšími institucemi a orgány, a to zejména ve zdravotnictví s pediatry, odbornými lékaři, psychiatrickou péčí, v oblasti soudnictví se soudci, obhájci a žalobci (také využívání alternativních trestů), v oblasti sociální péče s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou).**

- Při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu přestupku nebo trestného činu, je ředitel školy nebo školského zařízení povinen oznámit tuto skutečnost Policii ČR.
- Školy a školská zařízení jsou povinny bez zbytečného odkladu oznámit orgánu sociálně právní ochrany skutečnosti, které ohrožují žáka, nebo že žák spáchal trestný čin, popř. opakovaně páchá přestupky.

Schéma vývoje šikany (Kolář)

- Zrod ostrakismu
- Fyzická agrese a přitvrzování manipulace
- Klíčový moment – vytvoření jádra
- Většina přijímá normy agresorů
- Totalita neboli dokonalá šikana

>>

0

>>

1

>>

2

>>

3

>>

4

>>

Minimum pro rodiče:

- Rodiče by si měli všímat nejrůznějších projevů, které by mohly být známkou šikany. Mohou to být například změny chování a nálady dítěte, bolesti břicha před ranní cestou do školy, poničené pomůcky, stálý nedostatek peněz atd.
- Pokud se dítě se svým trápením svěří, je důležité, aby mu rodiče věřili a maximálně ho citově podpořili.
- Je potřeba, aby rodič zjistil, co, kdy, kde a jak se stalo.

- Následuje návštěva školy. Nejlépe, když tam jdou oba rodiče. Zde je důležité informovat třídního učitele a ředitele. Současně je nutné zjistit, zda je škola schopna odborně pomoci. Rodiče se mohou přímo zeptat: "Jak to budete vyšetřovat? Jak najdete vhodné svědky? Jak budete chránit naše dítě? Podle čeho poznáte počáteční a pokročilá stádia šikanování? Jaké metody nápravy použijete? atd.
- Jestliže to pedagogové neumí, potom se rodiče mohou obrátit na specialistu na problematiku šikanování. Mohou ho nalézt v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo OS Společenství proti šikaně.
- Moc důležité je, aby rodiče něco o šikaně věděli.

Minimum pro pedagogy:

- Šikanování se ve svém počátečním stádiu vyskytuje na všech školách. Z toho vyplývá, že k nezbytné výbavě učitelů by měla patřit účinná metodika první pomoci.
- Řešení šikany bychom mohli nazvat "pedagogickou chirurgií".
Všechny kroky musí být promyšlené jako v šachové partii. Jinak hrozí vážné nebezpečí poškození oběti.
- Schéma pro řešení počáteční šikany, kdy agresoři ještě nevnutili násilí ostatním a většina dětí není na jejich straně:
  - a) Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání, zda nejde o neobvyklou formu šikanování
  - b) Rozhovor s informátory a oběťmi
  - c) Nalezení vhodných svědků
  - d) Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky

- e) Ochrana oběti
- f) Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi
- g) Výchovní komise
- h) Rozhovor s rodiči oběti
- i) Práce s celou třídou
- **4. Některé omyly:**
  - a) snaha vyšetřovat údajné agresory hned na počátku a ještě k tomu před třídou
  - b) bezprostředně konfrontovat výpověď týraného žáka s výpověďmi jeho mučitelů
- **5. Pokročilá stádia by měli řešit pouze specialisté na problematiku školního násilí a šikanování ve spolupráci se školou.**

Co brání efektivnímu řešení šikany:

- Od oběti lze těžko získat podrobnější, objektivnější informace
- Agresori často úporně a vynalézavě lžou, používají falešné svědky a nutí oběti ke lhaní nebo odvolání výpovědi,
- Pro ostatní členy skupiny je příznačný strach vypovídat, chápou to jako „bonzování“
- Někteří rodiče agresorů chrání své děti za každou cenu
- Někteří rodiče obětí se obávají spolupracovat při vyšetřování
- Při některých typech pokročilých šikan pedagogové chrání agresory a tím nevědomě brání vyšetřování